

THE USE OF ICT IN CLASSES ON THE DEVELOPMENT OF AUDIO PERCEPTION AND FORMATION OF PRONUNCIATION IN CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

Dilfuza Azamkulovna Pulatova

*Master`s Degree student of “Special Pedagogy”
at Chirchik State Pedagogical Institute*

Annotation: *The article discusses the benefits of using information technology in teaching auditory perception and pronunciation to children with hearing impairments. The opportunity to conduct high-quality lessons using ICT appeared when the classes were equipped with computers, and the class was equipped with multimedia equipment. For the development of children's speech, standard programs are used, such as Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher, Windows Media Player, speech therapy simulator "Games for Tigers".*

Keywords: *Motivation, information and communication technologies (ICT), electronic software, multimedia tools, correctional work, polysensory, visual, audiovisual, special education, illustrative material, presentation, articulatory gymnastics, speech breathing.*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РАЗВИТИЮ СЛУХОВОГО ВОСПРИЯТИЯ И ФОРМИРОВАНИЯ ПРОИЗНОШЕНИЯ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Дилфуза Азамкуловна Пулатова

*Магистрант кафедры «Специальной педагогики»
Чирчикского государственного педагогического института*

Аннотация: *В статье рассматриваются преимущества использования информационных технологий в обучении слуховому восприятию и произношению детей с нарушениями слуха. Возможность проводить качественные уроки с использованием ИКТ появилась, когда классы были оснащены компьютерной техникой, а класс оснащен мультимедийным оборудованием. Для развития речи детей используются стандартные программы, такие как Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher, Windows Media Player, логопедический тренажер «Игры для Тигры».*

Ключевые слова: *Мотивация, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), электронное программное обеспечение, мультимедийные средства, коррекционная работа, полисенсорное, визуальное, аудиовизуальное, специальное обучение, иллюстративный материал, презентация, артикуляционная гимнастика, речевое дыхание.*

ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA ESHITISH IDROKI VA TALAFFUZNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA OLIB BORILADIGAN MASHG'ULOTLARDA AKTDAN FOYDALANISH

Dilfuza Azamkulovna Pulatova,
Chirchiq Davlat pedagogika insituti
“Maxsus pedagogika” kafedrası magistranti

Annotatsiya: *Maqolada eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda eshitish idroki va talaffuzni rivojlantirish bo'yicha olib boriladigan mashg'ulotlarda axborot texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari bayon etilgan. AKTdan foydalangan holda mashg'ulotlarni sifatli o'tkazish imkoniyati sinflar kompyuter texnologiyalari bilan jihozlanganida, multimedia uskunalari bilan jihozlangan sinf paydo bo'lganida paydo bo'ldi. Bolalarning nutqini rivojlantirish uchun Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher, Windows Media pleyer, «Yo'lbars uchun o'yinlar» («Игры для Тигры») logopedik trenajori kabi standart dasturlaridan foydalaniladi.*

Kalit so'zlar: *Motivatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), elektron dastur, multimedia vositalari, korreksion-tuzatish ishlari, polisensor, vizual, audiovizual, maxsus ta'lim, illyustratsion material, prezentatsiya, artikulyatsion gimnastika, nutqiy nafas.*

Eshitish qobiliyati zaif bo'lgan bolalar uchun mashg'ulot jarayonida AKTdan foydalanish materialni vizuallashtirish, uni «jonlantirish», boshqa usullar bilan ko'rsatib bo'lmaydigan hodisalarni aniq namoyish kabi ta'lim imkoniyatlarini ochib berib, bu pedagogga mashg'ulotni nazorat qilish va samarali olib borishga imkon beradi. Eshitish qobiliyati zaif bo'lgan bolalar psixik jarayonlarining rivojlanishi bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega: nutqning kechikib rivojlanishi, kommunikativ to'siq va kognitiv soha rivojlanishining o'ziga xosligi; nuqsonning murakkabligi mo'ljallanish, xotira qiyinchiliklarida ifodalanishi.

Eshitish sezgilarini yo'qotish bilan bog'liq holda ko'ruv idroki alohida o'rin tutadi. Eshitish qobiliyati zaif bo'lgan bolalarning ko'ruv analizatori atrofdagi dunyoni bilishda va nutqni o'zlashtirishda asosiy vositaga, yetakchiga aylanadi. Eshitish qobiliyati zaif bo'lgan bolalarda ko'rish idroki eshitishda muammosi bo'lmagan bolalarnikidan yomon emas, aksincha ba'zi hollarda nisbatan yaxshiroq rivojlangan bo'ladi.

AKTdan foydalangan holda mashg'ulotlarni sifatli o'tkazish imkoniyati sinflar kompyuter texnologiyalari bilan jihozlanganida, multimedia uskunalari bilan jihozlangan sinf paydo bo'lganida paydo bo'ldi. Bolalarning nutqini rivojlantirish uchun Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher, Windows Media pleyer, «Yo'lbars uchun o'yinlar» («Игры для Тигры») logopedik trenajori, O'zbekistonlik olimlardan G.S.Abdullaeva tomonidan eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning psixodiagnostik xususiyatlari va nutqiy rivojlanganlik darajalarini hisobga olgan holda tovush talaffuzini mustahkamlashga mo'ljallangan “Men o'qiyman, gapiraman” (“Buvijonim ertaklari”) maxsus kompyuter dasturi ishlab chiqilgan, og'zaki nutq akustikasini vizualizatsiyalash imkoniyatlari, kar bolalar nutqining prosodik tomonlari (nutqiy nafas, ovoz

modulyasiyalari, nutqning tempo-ritmik xususiyati)ni rivojlantirishga yordam beruvchi takomillashtirilgan dasturlardan foydalaniladi.

Surdopedagoglar mustaqil ravishda korreksion maktab va maktabgacha ta'lim tashkilotlarda mashg'ulotlarning uslubiy talablariga javob beradigan prezentatsiyalar ishlab chiqib va foydalanib kelmoqdalar. Bu qisqa vaqt ichida (20 minut) ish turlarining mumkin bo'lgan maksimal sonini kiritish, ularni rang-barang, turli xil illyustratsion materiallarga boy qilish imkonini beradi, Microsoft PowerPoint dasturining texnik imkoniyatlari pedagoglarga eshitish idrokini rivojlantirish bo'yicha mashg'ulotlarda bolalarning doimiy qiziqishlarini saqlashga yordam beradi.

Ammo har doim ham, hatto eng sifatli texnik jihozlar ham talaffuz me'yoridan barcha og'ishlarni kuzatib boradigan darajada qayta aloqa o'rnatishga imkon bera olmaydi. Ba'zan, tayyor dasturlardan foydalanganda, shovqinli, sirg'aluvchi tovushlar va boshqa talaffuz kamchiliklari astigmatizmlarida ijobiy natija ko'zga tashlanadi. Kompyuter taqdimotlari bilan ishlashda pedagog talaffuzning kamchiliklarini eshitib, kompyuter sichqonchasini bosish bilan mashqni to'xtatishi mumkin.

Eshitish qobiliyati zaif o'quvchilarda to'g'ri talaffuzni shakllantirishning dolzarb vazifalaridan biri bu normal nutqqa xos bo'lgan ekspiratsiya(nafas chiqarish)ni uzun va tejashni o'zlashtirishdir. Mashg'ulotlarning dastlabki bosqichida nutq bilan bog'liq bo'lmagan turli xil nafas olish o'yin mashqlari olib boriladi. Ushbu mashqlarning maqsadi bolalarni chuqur nafas olish, so'ngra yetarlicha kuchli, tejankor nafas chiqarishni o'rgatishdan iborat. Bu keyinchalik bolalar so'zlarni va so'z birikmalarini baland ovozda va birgalikda talaffuz qilishlari uchun zarurdir.

Pedagoglar korreksion ishlarida kompyuter taqdimotidan foydalangan holda bolalarning nutqiy nafas olishlarini rivojlantirish maqsadida quyidagi o'yinlardan foydalaniladilar: tort ustidagi shamlarni o'chirish; osmondagi yulduzlarni qoplagan bulutlarni puflab haydash; to'pni darvozaga kiritish; daraxtdan barglarni puflash uchirish(guldan barglar); rasm ustiga tushgan barglarni puflash va hk. Ushbu taqdimotda animatsiya ishlatiladi, lekin qaytar aloqa uchun mikrofon ishlatilmaydi.

Kompyuterdan foydalangan holda mashg'ulotlar AKTdan foydalangan holda o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish gigiena talablariga muvofiq o'tkaziladi, mashg'ulotlar davomiyligi 5-10 daqiqa (bolaning asab tizimining yoshi va xususiyatlariga qarab, lekin haftasiga 2 martadan ko'p bo'lmasligi lozim). Eshitish qobiliyati zaif bolalar bilan individual va guruhli mashg'ulotlarda ko'ruv- fazoviy mo'ljal olish tushunchalari aniqlashtiriladi, shakllantiriladi va mustahkamlanadi. Tovush talaffuzi bo'yicha ishlarda esa artikulyatsion gimnastika, sxemalar va modellar bilan videofilmlar, «Unlilar ashulasi», «Undoshlar kelishib olishdi» prezentatsiyalaridan foydalaniladi.

Bularning barchasi bolalarga o'z tillarini kuzatishni o'rgatishga yordam beradi, nutqning tovush tomoniga, so'zga, uning semantik ma'nosiga qiziqishni oshiradi, bu fonematik idrokni shakllantirish uchun shart-sharoitlarni yaratadi. Artikulyatsiya modellari artikulyatsion apparat a'zolarining tovushni talaffuz qilish paytidagi holatini aks ettiradi va uning xususiyatlariga mos keladi. Bu o'z navbatida bolalarda talaffuz ko'nikmalarini faol rivojlanishiga yordam beradi, diqqatni, xotirani rivojlantiradi hamda to'g'ri artikulyatsion holatlarni shakllantirishga yordam

beruvchi ko‘ruv tayanch rolini bajaradi. Mashg‘ulotni to‘g‘ri tashkil etish bolada zaruriy ta‘lim stereotiplarini rivojlantiradi.

Birinchi mashg‘ulotlarda boladan faqat pedagogning topshiriqni qanday bajarishini kuzatish, har bir bajarilgan harakatga batafsil izoh berib boriladi. Shundan so‘ng, bolaga topshiriqlarni birgalikda bajarish taklif etiladi. Pedagog sichqoncha bilan ishlash usullarini tushuntiradi va ko‘rsatadi, bolaning barmoqlarini harakatlarini boshqaradi, ularni birgalikda ishlashga undaydi: «Kel, birgalikda ishlaylik, bir-birimizga yordam beramiz!». Keyin bola mustaqil ravishda dastur vazifalarini bajaradi.

Pedagoglar korreksion ishlarda muloqot vaziyatlarini modellashtirish maqsadida so‘z yasash, leksik-grammatik qurilish va bog‘langan nutqni shakllantirish uchun foydalanadigan prezentatsiyalar, slayd-shoular va kompyuter o‘yinlaridan o‘zlarining multfilm va ertaklar ssenariylarini yaratish imkoniyatini berishi mumkin. Ushbu ish uslubida pedagogning asosiy roli bu bolani o‘yin vaziyatiga kiritish, o‘yinda bajarilgan harakatlarni muhokama qilish, bolalar davom ettirishi kerak bo‘lgan tugallanmagan mavzularni, ertak va hayotiy hikoyalarni yaratish uchun mavzularni taklif qilishi kerakligida namoyon bo‘ladi.

Ushbu dasturlardan foydalanish mashg‘ulotlar samaradorligini oshirishga, ta‘lim motivatsiyasini shakllantirishga, intellektual va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Ta‘lim oluvchini audio va vizual obrazlarning muvofiqlashtirilgan oqimini idrok etganida qiziqtirish, o‘rgatish osonroq bo‘ladi va bu unga nafaqat axborot, balki hissiy ta‘sir ham ko‘rsatiladi. Multimedia polisensor ta‘lim muhitini yaratadi. Barcha sezgilarning ishtirokini ta‘minlash an‘anaviy usullar bilan taqqoslaganda o‘quv materialni o‘zlashtirish darajasining o‘shishiga olib keladi. Axborotni kompleks taqdim etishning audiovizual vositalaridan foydalangan holda o‘qitish eng intensiv o‘qitish shakli hisoblanadi.

Video, grafik, matnli va musiqiy-nutq qo‘shimchalari yordamida individual dialogli muloqot shu qadar intensivki, bu o‘quv jarayonini imkon qadar osonlashtiradi. Turli xil modal (tovush, matn, grafik, video) ma‘lumot oqimlarini bir-biriga bog‘lash masalasini hal qilish kompyuterni deyarli har qanday bilim sohasi va inson faoliyati uchun universal o‘quv va axborot vositasiga aylantiradi. YUNESKO ma‘lumotlariga ko‘ra, axborotning bor yo‘g‘i 12%i audio idrok bilan o‘zlashtirilsa, vizual ravishda 25%, audiovizual esa 65% gacha qabul qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. «ИКТ в образовательном процессе» доклад Мохаммад Н.В. <http://pages.marsu.ru/iac/school/sc11/ikt.html>
2. Кукушкина О.И. Компьютерные технологии в контексте профессии: обучение студентов. Дефектология – М., 2001. – № 3
3. Гаврикова Л.П., Кремер О.Б., Подвальный С.Л. Управление индивидуализированным обучением в коррекционной школе . – Воронеж: Издательство «Научная книга», 2005
4. http://pedsovet.org/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,4459/Itemid,118/004.
5. <http://festival.1september.ru/articles/538607/>

6. <http://festival.1september.ru/subjects/15/?n=155>
7. <http://festival.1september.ru/articles/513744/>
8. http://belyk5.narod.ru/ИКТ_new.htm
9. <http://www.rusedu.info/Article830.html>
10. Жукова Е.Л. Элементы анализа учебных занятий с применением информационных технологий. [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://ito.edu.ru/2006/Rostov/V/V-0-10.html>